

Alja Fazarinc,
dipl. organizator zdravstva
Klinični center Ljubljana

ZADACI ZDRAVSTVENIH ORGANIZACIJA UDRUŽENOG RADA U SPROVOĐENJU VASPIITNO-OBRAZOVNIH PROGRAMA SREDNJEG I VIŠEG STUPNJA

SAŽETAK. *Zdravstvene radne organizacije i vaspitno — prosvetne organizacije zdravstvenog smera zajedno će određivati obim i stepen teoretskog i praktičnog školovanja i zagarantovati materijalne, kadrovske i druge uslove za ostvarivanje određenih vaspitno-prosvetnih programa. Međusobna prava i obaveze određivali bi samoupravni sporazumi, a detaljnije sklopljene pogodbe za svaku školsku godinu posebno.*

Prikazani su programi osposobljavanja za samostalno obavljanje poslova i zadataka — programi pripravnništva i specijalizacije, koji su trenutno na diskusijama u zdravstvenim organizacijama. Osposobljavanje radnika uvešće se u svim pravcima i stepenima izobrazbe, a trajanje će zavistiti od prirode posla. Značajne zadatke u tome imaće stručno i metodološko osposobljeni instruktori i mentori u zdravstvenim radnim organizacijama.

Usmereno obrazovanje realizuje se isprepletanjem i povezivanjem obrazovanja i rada. Uvođenjem usmerenog obrazovanja odlučivanje o obrazovanju, usposobljavanju i usavršavanju prelazi neposredno u ruke radnika — što znači, da na području zdravstva svi aspekti planiranja i realizacije obrazovanja kadrova postaju pravo, obaveza i odgovornost radnika u zdravstvenim organizacijama udruženog rada i radnika organizacija udruženog rada, koji svojim radom vrše poslove obrazovanja radnika za potrebe zdravstvenih organizacija. Radnici u zdravstvenim organizacijama i radnici u organizacijama obrazovanja zdravstvenih radnika, kao korisnici i izvodioci obrazovanja zdravstvenih radnika, u posebnoj samoupravnoj interesnoj zajednici obrazovanja zdravstvenog smera zajednički i jednakopravno ostvaruju zajedničke interese. Ovi interesi proizlaze iz potreba za obrazovanjem kadrova u zdravstvu, određenih samoupravno dogovorenim politikom razvoja kadrova u samoupravnim interesnim zajednicama zdravstva. Vaspitanje i obrazovanje kadrova postali su problem, koji je daleko prevazišao dimenzije dosadašnjeg sistema školovanja kadrova. Oni su postali predmet široke društvene, političke i samoupravne aktivnosti udruženog rada u celini, pa tako i na području zdravstvene zaštite radnika i drugih radnih ljudi.

Radnici zdravstvenih organizacija udruženog rada u sistemu usmerenog obrazovanja preuzimaju neposrednu brigu i odgovornost za obrazovanje zdravstvenih radnika nakon završene osnovne škole. Radnici u zdravstvenim organizacijama kao korisnici i radnici zdravstvenih škola kao izvodioci, usmerenog obrazovanja slobodnom razmenom rada zajednički planiraju i ostvaruju usmereno obrazovanje zdravstvenih kadrova. Njihova zajednička briga za obrazovanje, usposobljavanje i usavršavanje radnika, kao i odgovornost za ostvarivanje kvalitativnih i kvantitativnih dimenzija tog procesa, temelji na potrebama zdravstvenih organizacija udruženog rada. Ove potrebe opredeljuju u planskim dokumentima zdravstvenih organizacija, samoupravnih

interesnih zajednica zdravstva i posebnim samoupravnim interesnim zajednicama usmerenog obrazovanja za područje zdravstvene zaštite.

Određivanjem zahteva, ciljeva, sadržaja i načina obrazovanja radnici zdravstvenih i obrazovnih organizacija udruženog rada zajednički preuzimaju odgovornost za svrsishodnost sadržine na svakom od određenih stepena obrazovanja. Taj zadatak ostaraju izradom i prihvaćanjem vaspitno-obrazovnih programa. U tom sklopu zajednički se dogovaraju, odnosno određuju obseg i stepen potrebnog teoretskog i praktičkog znanja, koji moraju postići učesnici usmerenog obrazovanja. Korisnici i izvodioци usmerenog obrazovanja sporazumevaju se o materialnim, kadrovskim i drugim uslovima, koji su potrebni, da bi se obezbedilo ostvarivanje odgovarajućih vaspitno-obrazovnih programa. U sklopu tih pitanja posebnu pažnju traži aspekt odnosa između zdravstvenih organizacija i organizacija obrazovanja zdravstvenih radnika, koji nastaju u vezi sa izvođenjem dela praktičke nastave u sastavu programa obrazovanja, usposobljavanja i usavršavanja zdravstvenih radnika. To se odnosi pre svega na proizvodni rad i radnu praksu, na praktičku nastavu, dakle na vaspitno-obrazovne programe, koji se delimično ostvaruju kroz nastavu u organizacijama obrazovanja, a delimično u zdravstvenim organizacijama, kao i na programe usposobljavanja i usavršavanja zdravstvenih radnika, koji se ostvaruju pretežno ili u celini u okviru zdravstvenih organizacija. Polaznu tačku za rešavanje problema, koji proizlaze iz potrebe za ostvarivanje integrirane teoretske i praktičke nastave, odnosno povezivanje nastave sa praktičkim radom, predstavlja uska saradnja, bolje rečeno zajednički rad radnika zdravstvenih i obrazovnih organizacija udruženog rada. Bez neposredne saradnje i pomoći zdravstvenih organizacija, u smislu rada mentora i instruktora i određenih materialnih uslova, ne može da se zamisli ni uspešno obrazovanje za početak rada, a još manje uspešno usposobljavanje i usavršavanje zdravstvenih radnika.

Dogovori između zdravstvenih organizacija i organizacija obrazovanja ne bi obuhvatili celinu međusobnih odnosa, ako ne bi pored potreba, kapaciteta, materialnih mogućnosti i programa obrazovanja, obuhvatili i komponentu, koju u pogledu kadrovskih i materialnih mogućnosti predstavljaju zdravstvene organizacije svojim uključivanjem i izvođenjem programa obrazovanja, usposobljavanja i usavršavanja zdravstvenih radnika. Ova komponenta dobija još veći značaj u organizovanju i izvođenju pripravnštva, kao postupka usposobljavanja za samostalni rad zdravstvenih radnika, kao i u izvođenju specijalizacije, kao postupka usavršavanja zdravstvenih radnika za rad u određenoj užoj specijalnosti zdravstvene struke. Radnici zdravstvenih organizacija, a isto tako i radnici obrazovnih organizacija zdravstvenog smera moramo biti savesni činjenice, da postaje u usmerenom obrazovanju uloga stručno i metodološki usposobljenih instruktora i mentora u zdravstvenim organizacijama podjednako značajna, kao što je značajna uloga stručno pedagoški i andragoški usposobljenih učitelja obrazovnih organizacija.

U sistemu usmerenog obrazovanja zdravstvenih radnika zdravstvene organizacije i organizacije obrazovanja zdravstvenog smera postoje međusobne obaveze, prava i odgovornosti, koje proizlaze iz zajedničkog ostvarivanja usmerenog obrazovanja, samoupravnim sporazumom. Osim broja učesnika usmerenog obrazovanja, programa obrazovanja i uslova izvođenja u tim aktima obezbeđuje se i ostvarivanje prava učesnika obrazovanja. U samoupravnim sporazumima radnici zdravstvenih organizacija i radnici organizacija obrazovanja određuju i

— deo obrazovnog programa, koji se izvodi u zdravstvenim radnim organizacijama, kao i uslove za izvođenje tog dela programa;

— način obezbeđivanja materijalnih, kadrovskih, prostorskih i drugih uslova za izvođenje dela obrazovnog programa, koji se izvodi u zdravstvenim organizacijama;

— međusobna prava i obaveze zdravstvenih organizacija i organizacija usmerenog obrazovanja, koje se odnose na izvođenje programa obrazovanja;

— prava i obaveze učesnika usmerenog obrazovanja u vezi sa njihovim uključivanjem u samoupravne, društveno-političke i druge aktivnosti radnika zdravstvenih organizacija.

O detaljima u pogledu obima i načina ostvarivanja međusobnih prava i obaveza, koje proizlaze iz zajedničkog rada na realizaciji programa obrazovanja, usposobljavanja i usavršavanja, sporazumevaju se za svaku školsku godinu. Zdravstvene organizacije dužne su da u svojim samoupravnim aktima opredele sva prava i obaveze učesnika obrazovanja (učenika, studenata, radnika), koje im pripadaju za vreme vršenja proizvodnog rada i radne prakse.

Iz dosada rečenog proizlazi činjenica, da se pred radnike zdravstvenih organizacija na teritoriji SR Slovenije postavljaju brojni i značajni zadaci ostvarivanja reforme obrazovanja, naročito obrazovanja zdravstvenih radnika.

Mislím, da je došlo krajnje vreme, da se radnici u zdravstvenim organizacijama suočimo sa činjenicom, da stvaranje i ostvarivanje novih sistemskih, programskih i organizacionih osnova usmerenog obrazovanja nije više samo stvar i obaveza organizacija usmerenog obrazovanja i radnika tih organizacija. Reforma vaspitanja i obrazovanja radnika na području zdravstvene zaštite predstavlja zajedničku obavezu i pravo radnika zdravstvenih i obrazovnih organizacija, da zajedničkim radom stvore uslove za zadovoljavanje savremenih i budućih potreba udruženog rada za potrebnim brojem i kvalifikacionoj strukturi radnika na području zdravstvene zaštite.

Sistem usmerenog obrazovanja sačinjavaju tri programska sistema:

- program za postizanje stručnog obrazovanja;
- program za usposobljavanje;
- program za usavršavanje stručnog obrazovanja.

Sva tri programska sistema sačinjavaju zajednički sistem kontinuiranog obrazovanja za rad, samoupravljanje i izvršavanje drugih društvenih zadataka, u kojem se pojedini oblici obrazovanja, usposobljavanja i usavršavanja izprepleću i nadopunjuju kroz čitavo radno doba. Način postizanja obrazovanja isti je u svim pravcima obrazovanja a obuhvata:

- obrazovanje pred početkom rada;
- obrazovanje uz rad;
- obrazovanje iz rada.

Sva tri načina sticanja potrebnog obrazovanja su jednakovredna i jednakopravna.

Postupke za sticanje stručnog obrazovanja, koje obuhvata osnovnu pripremu za početak rada u zdravstvenoj organizaciji, obradila je u svom referatu drugarica Miloradović. Meni je preostao zadatak, da prikažem pristup ideje kao i pripreme za njihovu realizaciju, koje je prihvatio stručni savet posebne samoupravne interesne zajednice obrazovanja zdravstvenih radnika. Oni se odnose na daljnje faze usmerenog obrazovanja, tj. na usavršavanje zdravstvenog stručnog obrazovanja i dopunjavanje znanja, spretnosti i sposobnosti, na usposobljavanje ili na svestrano pripremanje za samostalno izvršavanje radnih zadataka. Za sada su u pripremi dve vrste programa:

— programi za usavršavanje stručnog obrazovanja planiraju se za popunjavanje stručnog znanja i usavršavanje u okviru zanimanja. Predviđeni su već kod stručnog obrazovanja za izvođenje jednostavnih radnih zadataka a i na svim drugim stepenima i smerovima vaspitno-obrazovnih programa na području zdravstvene zaštite;

— programi za usposobljavanje, odnosno sistematsko uvođenje u rad — programi pripravnštva — namenjeni su usposobljavanju radnika za samostalno izvršavanje radnih zadataka. Ovi programi uvode se na svim stepenima usmerenog obrazovanja kao i u svim smerovima. Trajanje i smer tih programa različiti su a zavise od stepena

stečenog stručnog obrazovanja, a naročito od zahteva, koje u pogledu stručnog znanja, postavljaju pred radnika njihovi radni zadaci.

Za sada se predviđaju sledeće mogućnosti kombinacija stručnog obrazovanja sa programima pripravnništva i programima usavršavanja.

Na osnovu programa srednjeg stručnog obrazovanja:

— za zanimanje **bolničar** predlaže se usposabljanje za samostalno izvršavanje radnih zadataka u obliku pripravnništva, koje se vrši prema jedinstvenom programu, i traje 6 meseci. Nakon završenog pripravnništva postoji mogućnost daljnjeg usavršavanja za zanimanja: maser, pediker, kupališki radnik, bolničar-šofer kola za hitnu pomoć, kroz posebne programe, koji traju tri meseca;

— za zanimanje **zdravstveni tehničar** predlaže se usposobljavanje za samostalno izvršavanje radnih zadataka u obliku pripravnništva, koje traje 6 meseci, a može se vršiti prema zajedničkom programu za zdravstvenog tehničara opšteg smera i zdravstvenog tehničara ginekološkog smera; ili prema usmerenim programima za zdravstvene tehničare stomatološkog smera, za zdravstvenog tehničara pedijatrijskog smera, za zdravstvenog tehničara — pratioca u delatnosti hitne pomoći i sanitetskog transporta, kao i za zdravstvenog tehničara — gipsara.

Za zdravstvenog tehničara ginekološkog smera, koji vrši radne zadatke na ginekološko akušerskim odelenjima i u sobama za porođaje, potrebno je nakon završenog pripravnništva od 6 meseci, još usavršavanje odnosno specijalizacija za taj rad, prema posebnom programu, koji traje 6 meseci.

Na osnovu završenog programa višeg stručnog obrazovanja:

— za zanimanje **medicinska sestra** predlaže se zajednički program pripravnništva, koji traje devet meseci, za sledeća uža područja rada, dijetetika, anestezija i intenzivna terapija, nuklearna medicina i opšta medicina. Za prvih pet užih područja predviđa se kao predušlov za samostalno izvršavanje radnih zadataka još usavršavanje kao specijalizacija u trajanju od godinu dana. Osim toga zajedničkog programa pripravnništva predlažu se i usmereni posebni programi pripravnništva za medicinske sestre na radu u operacionim salama, na području psihijatrije, na području pulmologije, kao i na području stomatološke preventive i vaspitanja;

— za zanimanje **fizioterapeut** predviđeni su usmereni programi pripravnništva za rad respiratornog fizioterapeuta, fizioterapeuta na području ortotike i protetike, fizioterapeuta na području neuromuskularne adukacije. Uz taj predlog postoji i variantni predlog, koji predviđa zajednički program pripravnništva kroz devet meseci i godinu dana usavršavanja — specijalizacije — za jedan od pre navedenih smerova;

— za zanimanje **radni terapeut** predviđa se zajednički program pripravnništva, koji traje devet meseci i na koji se nadovezuje usavršavanje — specijalizacija — za stomatološko ili za psihoterapeutsko područje. I tu postoji mogućnost variante, da se za svako između navedenih užih područja radne terapije programira posebno pripravnništvo sa trajanjem od devet meseci;

— za zanimanje **inžinjer radiologije** predlažu se tri uže usmerena programa pripravnništva u trajanju od devet meseci i to za: radiološku dijagnostiku, nuklearno-medicinsku dijagnostiku, i za kompjuterizovanu dijagnostiku. I tu postoji variantni predlog, da se nakon devet meseci pripravnništva prema zajedničkom programu programira specijalizacija za gore navedena uža područja u trajanju od godine dana;

— za zanimanje **inžinjer sanitarne struke** predviđa se jedinstveni deveto-mesečni program pripravnništva bez daljnjeg usposobljavanja.

Na sličan način predviđa se i programiranje usposobljavanja i usavršavanja laboratorijskih radnika i radnika u zubnoj tehnici.

Za radnike u laboratorijama nakon završenog programa srednjeg obrazovanja predviđaju se sledeći programi usposobljavanja, odnosno usavršavanja:

— za **zanimanje laborant** predviđa se nakon šest mesečnog usposobljavanja (pripravništva) još usavršavanje za rad sanitarnog laboranta (dezinfekcija, dezinsekcija, deratizacija) koja traje tri meseca;

— za **zanimanje laboratorijskih tehničar** predviđa se pet uže usmerenih programa pripravništva i to za kliničko-biohemijsko citološko-histološko, transfuziološko, mikrobiološko i radiohemijsko područje.

Za radnike u laboratorijama, koji su završili program višeg stručnog obrazovanja se zanimanje **inženjer biohemije**, za koji se programira pripravništvo koje traje devet meseci, a vrši se usmereno za kliničko-biohemijsko, citološko-histološko, transfuziološko, mikrobiološko i radiohemijsko područje.

Za radnike u zubnoj tehnici predviđa se nakon završenog programa srednje stručnog obrazovanja po jedinstvenom programu i jedinstveni program pripravništva odnosno usposobljavanja za samostalno izvršavanje radnih zadataka, koji traje šest meseci.

Za radnike u zubnoj tehnici nakon završenog višeg stručnog obrazovanja predviđa se zanimanje **inženjer zubne tehnike**, za koji se predviđa šest različitih programa usposobljavanja, odnosno pripravništva.

Nadam se, da sam uspela barem u grubim i osnovnim crtama da prikažem, kako se zamišlja u SR Sloveniji ostvarivanje usmerenog obrazovanja radnika u zdravstvu za zanimanja, za koja se traži srednja ili viša stručna sprema i kako u tom kompleksu zamišljamo povezivanje svih mogućih oblika i načina usmerenog obrazovanja, od sticanja znanja, koje je potrebno za početak rada, pa do usavršavanja i dopunjavanja znanja, potrebnog za vršenje određenih radnih zadataka.

Sistem vaspitanja i obrazovanja zdravstvenih radnika vrlo je razgranat i dosta komplikovan. Mišljenja sam, da je takva razgranatost i komplikovanost opravdana jedino činjenicom, da usposobljavanjem sistemski i planirano uvodimo radnike u rad na verovatno najosetljivijem području odruženog rada. Programi usavršavanja trebalo bi da omogućе kontinuirano dopunjavanje, proširivanje, produbljivanje znanja i doprinesu daljnjem razvijanju sposobnosti i stvaralaštva radnika.

Prikazani program usposobljavanja i usavršavanja je u stvari nacrt, koji je stručni savet posebne samoupravne interesne zajednice usmerenog obrazovanja za područje zdravstva predložio za diskusiju u zdravstvenim i obrazovnim organizacijama udruženog rada.

Društveno-ekonomski odnosi u usmerenom obrazovanju traže od radnika zdravstvenih organizacija, da se dogovaraju i sporazumevaju o programima obrazovanja, o uslovima i načinima zadovoljavanja zajedničkih potreba i interesa na području obrazovanja kadrovska i da za te svrhe udružuju sretstva, kao i da se u posebnoj samoupravnoj interesnoj zajednici usmerenog obrazovanja za područje zdravstva, povezuju sa izvođiocima vaspitno obrazovnih programa za potrebe zdravstvenih organizacija udruženoga rada.

Obrazovanju, usposobljavanju i usavršavanju radnika na području zdravstvene zaštite posvećujemo svu potrebnu pažnju. Obim usmerenog obrazovanja za područje zdravstvene zaštite planira se u skladu sa sadašnjim i budućim potrebama po kadrovima, u skladu sa organizacijom rada u zdravstvu i u skladu sa postignutim stepenom stručnog i naučnog razvitka zdravstva. Mišljenja sam, da postoje svi uslovi, da na osnovu usmerenog obrazovanja u buduće u našoj republici postignemo veći stepen povezanosti između potreba po kadrovima i znanju u zdravstvenim organizacijama i rezultatima obrazovanja, nego što smo to uspeli do sada.